

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μεταξύ τῶν περισωθέντων λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος ὀλίγα εἰσὶ τὰ εἰς ἐξακρίβωσιν αὐτῆς συντελοῦντα ὅσον αἱ ἐπιγραφαί, αἵτινες πρωτότυπα καὶ ἀναμφισβήτητα οὔσαι μαρτύρια τῶν χρόνων καθ' οὓς παρήχθησαν, σχολιάζουσι, καὶ ἐνίοτε καὶ συμπληροῦσι τὴν ἱστορίαν, αὐξάνουσι τὸν πλοῦτον τῆς γλώσσης, ἐξηγοῦσι τὰ μνημεῖα, καὶ διαφωτίζουν μάλιστα τὸν δημόσιον βίον τῶν ἀρχαίων· διότι οἱ Ἕλληνες, κατὰ παράδειγμα τῶν Αἰγυπτίων καὶ Ἀσσυρίων, ὃ μετέδωκαν τοῖς Ῥωμαίοις, ἀπεμνημόνευον εἰς γνῶσιν τῶν ἐπερχομένων τὰ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα αὐτῶν ἔργα, ἰδίως δὲ τοὺς νόμους καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὰς τὸ θρήσκευμα καὶ τοὺς ἀγῶνας ἀφορώσας διατάξεις, τὰς εἰς ἐπισήμους ἄνδρας ἀποδιδόμενας τιμὰς, καὶ ἐχάραττον ταῦτα πρὸς αἰώνιον διατήρησιν ἐπὶ σκληρᾷ ὕλης, οἷον μετάλλου ἢ λίθου.

Τῶν ἐπιγραφικῶν λοιπὸν μνημείων τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐρμηνείαν ἐπαγγέλλεται νὰ διευκολύνῃ ἡ ἐπιγραφικὴ, πορίσματά τινα ἐξάγουσα ἐκ τῆς μελέτης τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν. Εἰς γενικοὺς ὅμως κανόνας, ὡς ἀκριβῆς ἐπιστήμη, δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ, διότι αἱ δυσχέρειαι αὐτῆς

προέρχονται ἐκ ποικίλων καὶ τυχαίων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περιστάσεων, μὴ δυναμένων νὰ ὀρισθῶσι θεωρητικῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων· οἷον ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς διατηρήσεως τῶν μνημείων, ἂν ἐφθάρη ἢ λείπη μέρος τῆς ἐπιγραφῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σπουδαῖον· ἐκ τῆς παρουσίας λέξεων ἢ φράσεων κενοφανῶν καὶ μὴ ἀπαντωμένων εἰς τοὺς σωζομένους συγγραφεῖς· ἐκ σφαλμάτων τοῦ κειμένου, προελθόντων ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ γραμματέως ἢ τοῦ λιθοξόου· καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ὧν ἀντίγραφα μόνον περιέρχονται ἡμῖν, ἐκ τῆς ἀκριθείας τῆς ἀντιγραφῆς αὐτῶν, ἀναλόγου, πλὴν ἄλλων, καὶ πρὸς τὰς γνώσεις ἢ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀντιγράφαντος, τὴν προσοχὴν ἢ τὴν ἀνυπομονησίαν, τὴν δοκισισοφίαν ἢ τὴν δειλίαν αὐτοῦ.

Καὶ ἐδήλου μὲν ἡ λέξις ἐπιγραφὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τὴν περίληψιν συγγραφῆς, ἢ καὶ τὴν συγγραφὴν αὐτήν, ὡς ἐν Πολυβίῳ (1)· « *Ἴνα μὴ πρὸς τὴν Ἐπιγραφὴν, ἀλλὰ πρὸς τὰ πράγματα βλέπωσιν* »· ἀλλὰ προσέτι εἶχε καὶ τὴν γενικῶς σήμερον διδομένην αὐτῇ σημασίαν ἀναγραφῆς ἐπὶ σκληρᾷ ὕλης εἰς δημοσίαν γνῶσιν καὶ διατήρησιν. Οὕτως ἐν Θουκυδίδῃ (2)· « *Ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφανῶν πᾶσα γῇ τάφος, καὶ οὐ στηλῶν μόνον ἐν τῇ οἰκείᾳ σημαίνει ἐπιγραφὴ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μὴ προσηκούσῃ ἄγραφος μνήμη* ». Ὁμοία δὲ χρήσις τῆς λέξεως γίνεται καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπιγραφαῖς, οἷον ἐν τινὶ Ἀττικῇ τῶν παρὰ Βοικχίῳ (3)· « *Καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ὑπογράφαντες* ». Ἐκαλοῦντο δὲ προσέτι αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ Ἐπιγράμματα, ὡς ἐν Δημοσθένει (4)· « *Ἐπιγράμματος ἐν τοῖς Ἑρμαῖς ἐτύγχα* »

(1) Γ, 9, 3.

(2) Β, 34.

(3) Bœckh, C. I. G. N. 2155.

(4) Πρ. Λεπτ. 48.

ν» . 'Αλλ' ἡ λέξις αὕτη ἦν μᾶλλον ἐν χρήσει ἐπὶ ἐμμέ-
των ἐπιγραφῶν . 'Επειδὴ δ' ἐγράφοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
ἐπὶ στηλῶν, ἐλέγοντο ἐνίοτε καὶ στηλαὶ αὐταὶ αἱ ἐπιγρα-
φαί, καθὼς ἐν Κρητικῇ τινι (5)· « *Ἀναγινωσκόντων δὲ τὰν
στήλαν κατ' ἐνιαυτόν* » .

'Εκ τῆς πείρας λοιπὸν τῶν γνωστῶν μνημείων ὁδηγου-
μένη, ἀσχολεῖται ἡ 'Επιγραφικὴ περὶ τὴν κατάδειξιν τοῦ
κατ' ἐποχὰς καὶ τόπους σχήματος τῶν 'Ελληνικῶν γραμ-
μάτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως αὐτῶν, ἥτοι τῆς ὀρθο-
γραφίας, περὶ τῶν κυριωτέρων ἀντικειμένων εἰς αἱ ἐπι-
γραφαὶ περιστρέφονται, καὶ περὶ τῶν ἐκασταχοῦ καὶ ἐκά-
στοτε συνηθεστέρων τύπων τῆς συντάξεως αὐτῶν . Καὶ εἰσὶ
μὲν ταῦτα χρησιμώτατα βοηθήματα εἰς τῶν ἐπιγραφῶν τὴν
κατάληψιν καὶ τὴν τῶν ἡκρωτηριασμένων συμπλήρωσιν·
ἀλλὰ τὰ ἔτι μᾶλλον ἀναπόφευκτα εἰσὶν ἡ ἐντελὴς γνῶσις
τῆς 'Ελληνικῆς γλώσσης, τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πολιτικῶν
ὀργανισμῶν τῆς 'Ελλάδος, καὶ ἡ μεγάλη ἐξοικείωσις μετὰ
τῶν ἐπιγραφικῶν κειμένων, ὧν συλλογαὶ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρ-
χαίων ἤδη ἐγίνοντο, καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων πολλαὶ μετ' ἀ-
ξιολόγων σχολίων φιλοπονοῦνται, ὧν δὲ πλείστας εἰσέτι κρύ-
πτει καὶ ὁσημέραι παράγει εἰς φῶς τὸ 'Ελληνικὸν ἔδαφος .

'Εκ τῶν ἀρχαίων δὲ μνημονεύονται ὡς ἀσχοληθέντες εἰς
ἐπιγραφῶν συλλογὴν, πρὸ πάντων

Φιλόχορος ὁ 'Αθηναῖος ἐν 'Ολ. 118-119, μάντις καὶ
οἰωνοσκόπος, εἰς τὴν 'Αττικὴν ἐγκύψας ἀρχαιολογίαν, καί,
κατὰ Σουΐδαν, *Ἐπιγράμματα ἀττικὰ συλλέξας*, πιθανῶς
ἔμμετρα, ὡς εἰκάζει ὁ Βοίχχιος (6) .

Πολέμων Εὐεργέτου, Σάμιος ἢ Σικυώνιος, ἢ 'Αθηναῖος

(5) Franz, Elem. epigr. n. 77. στ. 39.

(6) Bæckh, Staatsh. d. Ath. I, 212.

κατ' Ἀθήναιον (7), ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου τὰς ἐπιγραφὰς μελετῶν καὶ συνάγων, δι' ὃ ἐπεκλήθη καὶ Στηλοκόπας. Ἐγραψε δὲ « περὶ τῶν κατὰ πόλεις ἐπιγραμμάτων » (8), « περὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι ἀναθημάτων » (9), « περὶ τῆς Ἀθήνησιν Ἀκροπόλεως » ἢ « περὶ τῶν ἀναθημάτων τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει » (10).

Ἀριστόδημος « περὶ τῶν Θηβαϊκῶν ἐπιγραμμάτων » (11).

Ἀλκέτας « περὶ τῶν ἐν Δελφοῖς ἀναθημάτων » (12).

Μενήτωρ, « περὶ ἀναθημάτων » (13).

Νεοπτόλεμος, « περὶ ἐπιγραμμάτων » (14), ἐξ οὗ, ὡς καὶ ἐξ Ἀπελλᾶ τοῦ Πορτικοῦ, συνετάχθη ἔπειτα ἡ Ἀνθολογία.

Ἡλιόδωρος, « περὶ τῶν Ἀθήνησι τριπόδων » (15).

Κρατερός Μακεδών, « ψηφισμάτων συναγωγὴν » ἢ « περὶ ψηφισμάτων » (16).

Τίμαιος Σικελός, κατὰ Πολύβιον, οὕτως αὐτοῦ μνημονεύοντα (17): « Καὶ μὲν ὁ τὰς ὀπισθοδόμους στήλας καὶ τὰς ἐν ταῖς φλιαῖς τῶν νεῶν προξενίας ἐξευρηκώς, Τίμαιός ἐστι ».

Ἀλλὰ τὰ συγγράμματα ταῦτα, ὧν τινὰ ἠρύσθησαν οὐ

(7) ΣΤ, 26.

(8) Ἀθην. Ι, 48, 59.

(9) Αὐτ. ΙΓ, 34.

(10) Αὐτ. ΙΑ, 43. — Στράβ. Α, 396.

(11) Σχολ. Ἀπολλοδ. Ῥόδ. Β, 906.

(12) Ἀθην. ΙΓ, 59.

(13) Αὐτ. 66.

(14) Ἀθην. Ι, 81.

(15) Ἀρποκρ. Φ Ὀνήτωρ.

(16) Πλούτ. Β. Κίμ. ΙΓ. — Ἀρποκρ. λ. Διαμαρτάναι, Ἄνδρων, Ναυτοδί-
και, Νυμφαῖον, Ἀρητεῦσαι. — Φώτ. λ. Ναυτοδίκαι. — Σουίδ. λ. Νυμφαῖον. —
Πολυδ. Η, 126. — Σχολ. Ἀριστοφ. Βατρ. 323. Ὀρν. 1073.

(17) ΙΒ, 12, 2.

μόνον ἐξ ἐπιγραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν δημοσίων ἀρχείων τῶν πόλεων, ἀπωλέσθησαν πάντα, καὶ μόνον μνεία αὐτῶν γίνεται ἐν τοῖς συγγραφεῦσιν. Ἐξ αὐτῶν δὲ φαίνεται ὅτι ἀνανίσθησαν μετὰ ταῦτα οἱ μεταγενέστεροι ἀντιγραφεῖς τὰ κείμενα τῶν ψηφισμάτων ὅσα παρενεῖρον εἰς τοὺς ῥητορικοὺς λόγους καὶ εἰς τοὺς βίους τῶν Ι' ῥητόρων(18)· προσέτι ὁμοίας, ἀλλ' ἀρχαιοτέρας συλλογὰς φαίνεται ὅτι εἶχον ὑπ' ὄψει καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς, δημοσίων ἐγγράφων μνείαν ποιούμενοι, ὡς ὁ Ἰσοκράτης(19), « ἐκ ψηφίσματος » γινώσκων ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν τῷ Πινδάρῳ προξενίαν καὶ ἑκατὸν μνᾶς· Διόλλος ὁ Ἀθηναῖος, διηγούμενος ἐν Πλουτάρχῳ(20), « κατὰ ψήφισμα », ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἔλαβε χρήματα παρὰ τῶν Ἀθηναίων· ὁ Θεόπομπος(21), ἀναφέρων τὴν περὶ Κιμωνίας συνθήκης ἐπιγραφὴν, ὡς καὶ ὁ Κρατερός(22), ὅστις ὁμῶς νομίζει αὐτὴν πλαστήν, καθ' ὃ Ἰωνικοῖς γράμμασι γεγραμμένην, συμφωνῶν μετὰ τοῦ Καλλισθένους, διίσχυριζομένου ὅτι οὐδέποτε ἐγράφη τοιαύτη συνθήκη.

Ἀφ' οὗ δ' ἀπωλέσθησαν πᾶσαι αἱ ἐν τῇ ἀρχαιότητι γινόμεναι συλλογαὶ ἐκεῖναι, ἤρξαντο ἐν νεωτέροις χρόνοις, καὶ δὴ τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, φιλάρχαιοι ἐκ νέου ἀντιγράφοντες ἐπιγραφὰς ἐκ τῶν πρωτοτύπων μνημείων, ὧν πάμπολλα ὁμῶς εἶχον ἀπολεσθῆ ἐν τῇ πολιτικῇ τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀνατροπῇ, τῶν δὲ περισωθέντων τὰ πλεῖστα ἀνευρίσκονται ἀτελῆ καὶ ἡκρωτηριασμένα.

Ἦν δ' ὁ ἀρχαιότερος τῶν νέων τούτων συλλογέων Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος, ὁ ἐπικληθεὶς ἀρχαιογνώστης (anti-

(18) Bæckh, de Archontis pseudop. — Statshh. d. Ath. I, 212.

(19) Π. Ἀντιδ. Σ. 87. Orell.

(20) Π. κακοηθ. Ἡροδ. ΚΣΤ.

(21) Ἀρποκρ. λ. Ἀττικοῖς γράμμασι.

(22) Πλούτ. Β. Κίμ. ΙΓ.

quarius), γράψας περιήγησιν κατὰ τὴν Εὐρώπην καὶ μέρος τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, καὶ ἐν αὐτῇ πολλάς συλλέξας καὶ ἀντιγράψας τῶν ἐπιγραφῶν ὅσας πανταχοῦ ἀπῆντησε. Καὶ τὰ μὲν χειρόγραφα αὐτοῦ διατηροῦνται ἐν τῇ Βαρβερινῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ῥώμης· πολλάς δ' ἐξ αὐτοῦ ἐπιγραφὰς μετ' ἄλλων ὁμοῦ ἐξέδωκεν ὁ Μουρατόριος.

Γενικὴν δὲ συλλογὴν πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ὅσαι ἦσαν μέχρι τοῦδε γνωσταὶ ἐπεχείρησεν ὁ περιώνυμος τῆς Γερμανίας ἀρχαιολόγος Βοίεχχιος (*Bæckh*), καὶ ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους, ἀνὰ τρεῖς φακέλλους ἕκαστον, τὸ ἔξοχον αὐτοῦ σύγγραμμα, τὸ ἐπιγραφόμενον *Corpus inscriptionum græcarum*, θησαυρὸν ἀρχαιομαθείας καὶ κριτικῆς βαθυνοίας, ὃν ἐξηκολούθησε καὶ συνεπλήρωσεν ὁ Φρασιελῆς (*Franz*). Ἦρανίσατο δὲ τὴν ὕλην τῆς πολυτίμου ταύτης συλλογῆς ἐκ τε ἰδιαιτέρων ἀλληλογραφιῶν καὶ ἐκ διαφόρων ἀρχαιότερων συγγραμμάτων, ὧν τὰ κυριώτερα εἰσὶ·

Gruter, Reinensius, Spon, Fabertti, Donius, Donatus, καὶ κατ' αὐτοὺς *Scipio Maffei* 1732, καὶ *M. Raponsius* 1788, ἐπιχειρήσαντες γενικὴν ἐπιγραφῶν συλλογὴν, ἀλλὰ μὴ ἀγαθόντες αὐτὴν εἰς πέρας.

R. Pococke, *Inscr. Ant. Gr. et Lat.* Lond. 1752 Fol.

P. M. Paciard, *Monum. Peloponesiaca*, R. 1761, 27. 4°.

B. Passionei, *Inscr. ant.* Lucc. 1763 f.

Torrenuzza (R.), *ant. inscr. di Palermo*, Pal. 1762, f. Σικελ. ἐπιγρ. 1769. f.

Rich. Chandler, ἐπιγρ. Ἀττικαὶ καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, Ox. 1774, f.

F. Osannus, *Syll. Inscr. ant. Gr. et lat.* Jenæ, 1822. VIII. fsc. f.

H. I. Rose, *Inscr. gr. vetustissimæ*, Cantab. 1825, 8.

C. Viduæ, Inscr. ant. in Turc. itinerae colectæ, Par. 1727, 8.

W. Leake, περιλαβὼν πολλάς ἐπιγραφὰς ἐν τῇ ἀξιολόγῳ περιηγήσει του.

Νέας δὲ συνεισφοράς ἐπιγραφῶν μετὰ τὸν Βοίχχιον ἀνέσχον

Ὁ *L. Ross*, Inscr. gr. ined. Fasc. I, Naupl. 1834. — Fasc. II καὶ III ἐν Ἀθήναις.

Ὁ *Ph. Lebas*, μόνα κείμενα. Συνεπλήρωσε δὲ τὴν ἔκδοσιν ὁ *Waddington*.

Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.

Antiquités Helléniques, ou repertoire des Inscr. découvertes depuis l'affranchissement de la Grèce. I, 1842, II 1855. par *A. R. Rangabé*.

Keil, Sylloge inscriptionum beoticarum.

Foureaud et Wescher, Δελφικὰς ἐπιγραφὰς (*Inscriptions recueillies à Delphos*, 1863).

Σ. Κουμανούδης, τὰς ἐπιταφίους ἐπιγραφὰς.

Ἐκ πάντων δὲ τούτων καταρτίζει ἡ ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημία νέαν ἔκδοσιν πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὑπὸ τὸν τίτλον: *Corpus Inscriptionum Atticarum*, ὃν τὸν μὲν πρῶτον τόμον ἐξέδωκεν ὁ *A. Kirchhoff*, τὸν δὲ δεύτερον ὑπ' αὐτοῦ τὴν ἐπιτήρησιν ὁ *U. Köhler*. Περιέχει δ' ἡ ἔκδοσις αὕτη μόνον τὸ κείμενον, ὅσον ἔνεστιν ἀκριβές, μετὰ τῶν ὑποθέσεων ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐξεδόθησαν δὲ καὶ ἄλλοι τόμοι.

Ἐπιγραφικὰς δὲ ἔγραψαν

Ὁ *Montefalconius* (*Montfaucon*) *Palæographia græca*, Par. 1708, σύγγραμμα πραγματευόμενον ὀρθότερον καὶ

ἐκτενέστερον περὶ χειρογράφων, ἕνεκα τῆς τότε ἐλλείψεως ἱκανῶν κειμένων ἐπιγραφῶν.

Κ. Σακελαροπούλου, ἐγχειρίδιον Ἑλληνικῆς παλαιογραφίας, ἐν Μελίτῃ, 1837, πιθανῶς ἐκ τοῦ Μοντεφαλκόνου ἐρανισθὲν ἢ ἴσως ἐκ τινος Ἰταλικῆς ἀρχαιοτέρας πραγματείας μεταφρασθὲν, διότι διατελεῖ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων καὶ πηγῶν, καὶ ἰδίως τῶν ἔργων τοῦ Βοιχίου.

I. Franzius, *Elementa epigraphices græcæ*, Berol. 1840, περιέχον πρὸ πάντων ἄφθονα παραδείγματα, ληφθέντα μάλιστα ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Βοιχίου.

A. Kirchhoff, *Studien zur Gesch. d. griech. Alphabets*. 2te Aufl. Berl. 1867, τὸ πάντων ἀκριδέστατον διὰ τὴν ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν, μέχρις Ὀλ. 80.

Salomon Reinach, *traité d'épigraphie grecque*, Paris, 1885. Περιεκτικώτατον.

